

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

מתוך

כרך כו, תשל"ה

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

על מלים שבאפנה

אגב עבודתי בתרגום מעברית לאנגלית נתקלתי במלים, שנעשו בזמן האחרון אפנתיות, ועל ידי שימוש מרובה בהן הרחיבו את משמעותן. להלן דוגמאות מספר, המובאות בעיקר מן העיתונות, לשימוש שתי המלים: א. השלכה/השלכות;

ב. ענייני – והשואת שימושים אלה עם הגדרות המלים במילון.

א. השלכה/השלכות

למלה זו שני פירושים במילון החדש של א' אבן-שושן:

(1) זריקה, הטלה.

(2) פרויקציה (בהגדסה).

המשפטים המובאים להלן מעידים על הרחבת משמעות

המלה והעשרתה על ידי שימוש בהשאלה (מטאפורה):

1. אחת ההשלכות החשובות של מאורעות השבועיים

האחרונים היא התגבשות של תביעה חזקה בקרב ציבור

גדול של סטודנטים לשינוי הדגשים האקדמיים ('מעריב'

18.12.72, עמ' 20).

כאן המלה השלכות היא תחליף ל'תוצאות', ותו לא.

2. מר אברהם בריכטה כתב מאמר על ההשלכות

הפוליטיות של ההצעות לשינוי שיטת הבחירות הנהוגות

בארץ ('ידיעון אוניברסיטת חיפה', 20.11.72, עמ' 2).

3. לסופר 'הארץ' נודע, כי מועצת גדולי התורה

התכנסה שלשום פדי לדון בהשלכות של התרת נישואי האח

והאחות לגנר ('הארץ', 5.3.73, עמ' 1).

במשפטים 2 ו-3 פירושן של השלכות אינו תוצאות

בלבד, אלא: תוצאות צפויות או אפשריות, או: השפעות

על מהלך העניינים, מושג המופע באנגלית במלה implications.

גם בשפות אירופיות אחרות יש מלה למושג זה. מכיון שדרך

1. תודתי לד"ר יעקב מנצור על חלקו בעבודה זו.

מחשבתנו קשורה קשר הדוק בדפוסי המחשבה המערבית, טבעי הוא הצורך במלים המקבילות לביטויים בלשונות מערביות. זה גרם להמצאת מספר גדול של מלים חדשות בלשון העברית.

4. מנהל נמל התעופה לוד, מר שמואל פסלו, אמר אתמול, כי לשביתת המכס יש השלכות על פעולות הנמל בכללו (הארץ).

5. מה תהיה השלכת ההפצצות והמלחמה בויטנאם על המצב במזרח התיכון? (ידיעות אחרונות, 22.12.72).

במשפטים 4 ו-5 פירוש השלכות הוא: השפעה. במשפטים 2 ו-3 השימוש המטאפורי במלה השלכה ממלא תפקיד חיוני. ההשאלה מביעה במלה אחת את משמעות המלה האנגלית implications, ומונעת שימוש בצירוף מלים להסבר הדבר.

במשפטים האחרים (1, 4, 5) אי-אפשר להצדיק את השימוש בהשלכות בנימוקים בלבד. יש כאן תופעה, המעידה על הנטייה להחליף מלה ישנה וכשרה במלה חדשה ואפנתית.

ב. ענייני

הפירושים הניתנים למלה זו במילון אבן שושן הם:
(1) של העניין, של התוכן, שיש בו מעיקרו של הנושא.
(2) ממשי, מעשי.
במשפטים הבאים המלה ענייני שומרת על משמעותה

היסודית - "לעניין" - אך בכל מקרה ומקרה צביונה מותאם להקשר, שהיא מופיעה בו.

6. אני: מה היא רקמת יחסיך עם גולדה מאיר? שולמית אלוני (בקרירות): אין לנו שום יחסים. הרכוח שלי אתה היה ענייני לגמרי, על נושאים פוליטיים מובהקים ("ידיעות אחרונות", 7.1.74, עמ' 7).

ענייני פירושו כאן: בעניינים העומדים לדיון בלבד, בלא קשר ליחסים אישיים.

7. אהרן ידלין מתגלה כמי שטוען באריכות, אך בסופו של דבר מביע דעה שקולה למדי, האוזנר - ענייני יריב - חותר לרפוש השפעה מעבר לתפקידו המוגדר. גד יעקובי בקי בענייני משרדו ושואף להשפיע בנושאים כלכליים רחבים ("הארץ" מוסף שבועי, 12.7.74, עמ' 5).

כאן הפירוש, כנראה: עוסק בענייני תפקידו בלבד.
8. בשביל דור תש"ח הקמת המדינה איננה נס, אלא תופעה טבעית, ובכלל אל הדור הצעיר צריך לדבר בלי סיסמאות, אלא בצורה מפוכחת, ברורה ועניינית (שם).
כאן הפירוש, כנראה: מוחשי, מעשי.

9. בימים אלה מונה מורשה לקבילות הציבור. מיני זה יאפשר להגיש תלונות הנוגעות לשירותי העירייה. התלונות יכפו לטיפול ענייני (חוזר של ראש העיר, חיפה, מרס 1974).
כאן הפירוש, כנראה: ישר ויעיל.

10. לתיק החקלאות... טוב, אילו ההכרעה נופלת לטובת אהרן און. בנוסף לכישוריו הענייניים המצוינים עומד

לזכותו היותו איש עדות המזרח (ב' אקצין ב"דיעות אחרונות", 6.2.74, עמ' 10).

כאן הפירוש הוא: הכישורים המקצועיים, או אולי במשמעות יותר רחבה: הכישורים הדרושים לתפקיד, ובכלל זה, למשל, גם תכונות אישיות.

11. במידה רבה מאוד קיים שיתוק ומיתון בענפים השונים, יותר מסיבות פסיכולוגיות מאשר מסיבות ענייניות ("ידיעות אחרונות", 6.2.74, עמ' 11).

הפירוש כאן הוא "ממשיות", היינו "פלפליות".
12. לסיום אמר ראש הממשלה: כממשלה בחברה דמוקרטית הננו קשובים לכל ביקורת עניינית, ומפיקים ממנה כל הלקחים ("ידיעות אחרונות", 1.1.74, עמ' 9).
כאן הפירוש הוא, כנראה: ביקורת על עניינים מוגדרים ומעשיים, ביקורת כנה ואובייקטיבית.

13. עצה נוספת, לאו דוקא מוסרית וחינוכית, אך בהחלט עניינית: כל חוב לא צמוד שאתה חייב... שלם אותו ברגע האחרון ממש ("ידיעות אחרונות", 5.7.74, עמ' 5, במאמר "כך תתנוגן מפני האינפלציה").

כאן הפירוש הוא: שימושית, מועילה. המלה ענייני כאן לשון סגי נהור, כדי לכסות על הצנינות שב"עצה".

המאפיין את המלה ענייני במשפטים הנ"ל הוא משמעותה המורכבת. ברוב המקרים קשה להחליפה במלה אחרת אחת או להגדירה בדיוקנות. ייתכן, כי ימצאו קוראים, שלא יקבלו את פירושיי למלה זו במשפטים הנ"ל ויציעו פירושים

אחרים. פוטנציאל סמנטי רחב למדיי למלה ויכולת הסתגלות
להקשרים שונים ורבים. יש להניח, כי קפדן ושמרן יפסול
את השימוש החופשי במלה זו.

מורים מספר ששאלתי אמרו לי, כי הם עצמם אינם
משתמשים במלה זו. אולם אין אני דן בצד הנורמאטיבי.
מבקש אני להצביע רק על עובדות, העשויות לעניין מילונאים
ואנשים, העוקבים אחרי התפתחות השפה החיה.